

Dijital İfşa Kültürü: Kamusal Görünürlüğün Zorlukları ve Toplumsal Yansımaları

Giriş

İnternet ve bilgisayar teknolojilerinin birlikteliğiyle anlam kazanan dijital aygıtların/ortamların bireyler üzerindeki etkisi, bugün yadsınamayacak düzeyde kuvvetli. Çok değil, bundan birkaç on yıl önce “yeni” olan çoğu şey artık sıradanlığıyla varlığını belirginleştiriyor. Haliyle dijitalleşmenin etkileri, toplumsal yaşamın her kademesinde daha yoğun hissediliyor. Bu etkilerin somutlaştığı ortamların başında ise sosyal medya platformları geliyor. Öyle ki başlangıçta demokratik katılım, sınırsız/ücretsiz paylaşım ve aracısız iletişim önermeleriyle hayatımıza dahil olan bu platformlar, oldukça kısa bir zaman dilimi içerisinde neredeyse tüm beşerî deneyimlere tahakküm kurarak, kitlese nefretin ve gözetimin yaygınlaşmasını sağladı.¹ Bu keskin dönüşümün merkezindeyse dijital kültürün en tartışmalı meselelerinden biri olarak değerlendirilen “ifşa” yer almakta. Tarihsel süreçte bir toplumsal kontrol mekanizması olarak işlerlik kazanan ifşa, dijital aygıtların sunduğu imkanlarla günümüzde yeni bir boyut kazandı.²

Önceleri dar bir sosyal çevrede gerçekleşen ifşanın etkileri, dijitalleşmenin doğurduğu toplumsal koşullarla oldukça yoğun ve kontrol edilemez bir hâle büründü.³ Toplumsal gözetim artık algoritmalarla beslenen, dikkat ekonomisiyle tetiklenen ve coğrafi sınır tanımayan bir zeminde vuku buluyor. Gündelik hayatın en mahrem anları dahi, platformların teşvikiyle birer “kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğe” dönüşüyor.⁴ Bireysel deneyimler ise kamusal bir gösteriye evriliyor. Böylesi bir zeminde, bireyler bir taraftan kendilerini ifade etme ve sosyalleşme imkânı elde ederek özgürleştiği sanısına kapılırken, diğer taraftan kendilerini sürekli bir gözetim ve kontrol mekanizmasının içerisinde buluyor. Bireylerin benlik algısından toplumsal ilişkilerine kadar yaşamlarının her anını ve alanını yeniden şekillendiren bu durum, üzerinde düşünülmesi gereken bir mesele/problem olarak beliriyor. Buradan hareketle bu yazı, dijitalleşmenin ifşa kültürünü nasıl beslediğini, bu kültürün bireysel yaşam üzerindeki etkilerini ve toplumsal yansımalarını tahkik etmeyi amaçlıyor.

1 Sertaç Timur Demir ve Ali Özcan, “Sosyal Medya ve Linç Kültürü: Sanal Nedenler Gerçek Sonuçlar”, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi 2021, sy 56 (2021): 1-15, <https://doi.org/10.47998/ikad.957544>.

2 Mustafa Bostancı, “İnternet ve Sosyal Medyanın İfşa Kültürü”, içinde Tüm Yönleriyle Mahremiyet, ed. Şule Albayrak (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022).

3 John B. Thompson, “The New Visibility”, Theory, Culture & Society 22, sy 6 (2005): 31-51, <https://doi.org/10.1177/0263276405059413>.

4 Ana María Munar, “Digital Exhibitionism: The Age of Exposure”, Culture Unbound 2, sy 3 (2010): 401-22, <https://doi.org/10.3384/cu.2000.1525.10223401>.

Adalet Arayışı ile Dijital Zorbalık Aksında İfşa Kültürü

İfşa kültürünün dijital çağa özgü bir fenomen olmadığını fakat dijital teknolojilerle benzeri görülmemiş bir ölçek ve hızla ulaştığını kabul etmek, konuyu doğru bir düzlemde tartışmak için oldukça önemli. İnsanların başkalarının eylemlerine karşı her zaman dikkatli ve yargılayıcı olduğu ise herkesin malumu. Ne var ki günümüzde bu “izleme” dürtüsü, bir ihlal algılandığında anında mısillemeye dönüşebilen kolektif bir güce erişti. Bu itibarla ifşa kültürü, bireylerin kişisel bilgi, duygu ve deneyimlerini dijital platformlar aracılığıyla gönüllü olarak kamusalılaştırdığı ve bu eylemin hem sosyal sermayeye katkı sağladığı hem de onları görünmez bir gözetime maruz bıraktığı karmaşık bir olguya tekabül etmekte.⁵ Diğer bir ifadeyle ifşa kültürü bireylerin veya grupların, algıladıkları bir

yanlış veya ahlaki ihlale karşı, sosyal medya gibi dijital platformları kullanarak bir kişiyi, kurumu ya da markayı kamuoyu önünde sorumlu tutma ve sonuçlarla yüzleştirme eylemi olarak tanımlanmakta. Bu eylem, geleneksel hukuk ve medya sistemlerinin dışında, kullanıcıların adeta “hâkim” rolünü üstlendiği yeni nesil bir kamuoyu mahkemesi işlevi görmektedir.⁶ Sosyal medyanın anlık ve yaygın doğasıysa ifşa çağrılarının hızla küresel bir etki yaratmasını mümkün kılmakta.

Öte yandan ifşa, basit bir kendini ifade etme biçiminin ötesine geçerek güçlendirici ve kısıtlayıcı dinamikleri bir arada barındıran iki yönlü bir yapıya denk düşer. Tarihsel olarak güç ve söz sahibi olamayan bireyler ve topluluklar için ifşa, bir adalet arayışı ve hesap sorma mekanizması olarak işlev görebilir. Sözgelimi, sosyal medyada yaygınlaşan #MeToo (ben de) hareketi, cinsel saldırı ve taciz mağdurlarının hikayelerini paylaşarak güçlü ve dokunulmaz görünen failleri hesap vermeye

5 Ivan Manokha, “Surveillance, Panopticism, and Self-Discipline in the Digital Age”, *Surveillance & Society* 16, sy 2 (2018): 219-37, <https://doi.org/10.24908/ss.v16i2.8346>; Munar, “Digital Exhibitionism”.

6 Maria Adrielle Estigoy vd., “Virtual Call-Out: The Aggressions and Advantages of Cancel Culture”, *Innovations* 67 (Şubat 2022): 538-54.

zorlamış, bu konuda küresel bir farkındalık oluşturmuştur.⁷ Benzer şekilde, #BlackLivesMatter (siyah hayatlar değerlidir) gibi sosyal ağlarda başlayıp ana akım medyaya yayılan tartışmalar, marjinalize edilmiş grupların karşılaştığı sistemik sorunları ve ayrımcılığı gündeme taşıyan etkili bir aktivizm biçimi haline gelmiştir.⁸ Bu yönüyle ifşa kültürü, sessizleştirilenlere ses veren bir demokratikleşme aracı hüviyetindedir. Buna karşın, söz konusu kültürün orantısız tepkilere, siber zorbalığa ve dijital bir “cadı avına” dönüşme riski de bulunur.⁹ azen küçük bir hata veya yanlış anlaşılan bir ifade, orantısız bir öfke dalgasıyla birleşerek bireylerin itibarının kalıcı bir biçimde sarsılmasına veya yok edilmesine, işlerini kaybetmelerine ve ağır psikolojik travmalar yaşamalarına neden olabilir.¹⁰ Bu durumda adalet arayışı, yerini kolektif bir linç hareketine bırakır ve bireyler, kendilerini savunma fırsatı bulamadan dijital kalabalıklar tarafından mahkûm edilir.¹¹ İfşa kültürünün bu karmaşık ve çift yönlü yapısının, onu mümkün kılan dijital altyapıdan ve bu altyapının şekillendirdiği sosyal dinamiklerden bağımsız anlaşılması ise olası gözükmemektedir.

İfşa Kültürünün Katalizörü Olarak Dijital Medya ve Mimari Yapısı

İfşa kültürünün yayılımının ardındaki teknik ve

algoritmik dinamikleri anlamak, bu olgunun hem dönüştürücü gücünü hem de potansiyel tehlikelerini kavramak için atılacak ilk adımdır. Teknolojinin kendisi tarafsız gibi görünse de dijital medyanın mimarisi ve işleyiş mantığı, ifşa eylemlerini teşvik eden bir altyapı hazırlar. Zira Instagram, TikTok, YouTube, X, Facebook gibi sosyal medya platformları, ifşa eylemleri için elverişli birer sahnedir. Bu platformlar, içeriklerin görünürlüğünü ve yayılma hızını benzeri görülmemiş bir şekilde artırır.¹² Geleneksel medya kuruluşları dahi artık bu platformları birincil haber kaynağı ve izleyici tabanı olarak kullanarak ifşa içeriklerinin daha geniş kitlelere ulaşmasına katkıda bulunur.¹³

Dijital platformların algoritmik yapısı, ifşa içeriklerinin viral hale gelmesinde merkezi bir rol oynar. Algoritma, içeriği sıralarken etkileşim (beğeni, yorum, izlenme sayısı, paylaşma, yeniden gönderi vs.), alaka düzeyi ve güncellik gibi çeşitli sinyalleri dikkate alır. İfşa içerikleri genellikle öfke ve tiksinti gibi güçlü duygusal tepkiler uyandırdığından yüksek etkileşim alma potansiyeline sahiptir. Duygunun etkileşimi, etkileşimin de algoritmik görünürlüğü beslediği bu geri bildirim döngüsü, dijital ifşa kültürünün ana katalizörüdür. Dahası platformlar için olumlu ya da olumsuz her türlü etkileşim, sistemin devamlılığı için geçer akçe konumdadır. Yani önemli olan tek şey, etkileşime devam edilmesidir.¹⁴ Kullanıcıları her zaman benzer

7 Galina Goncharenko, “In the spotlight: Rethinking NGO accountability in the #MeToo era”, *Critical Perspectives on Accounting, Critical Perspectives on NGO Governance and Accountability*, c. 92 (Mayıs 2023): 102308, <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2021.102308>; Sarah Jaffe, “The Collective Power of #MeToo”, *Dissent* 65, sy 2 (2018): 80-87.

8 Meredith Clark d., “Drag Them: A Brief Etymology of so-Called ‘Cancel Culture’”, *Communication and the Public* 5, sy 3-4 (2020): 88-92, <https://doi.org/10.1177/2057047320961562>.

9 Janssens, Jenny ve Spreeuwenberg, Lotte, “The Moral Implications of Cancel Culture”, *Ethical Perspectives*, sy 1 (2022): 89-114, <https://doi.org/10.2143/EP.29.1.3290737>.

10 Estigoy vd., “Virtual Call-Out”.

11 Demir ve Özcan, “Sosyal Medya ve Linç Kültürü”.

12 Jean Burgess ve Joshua Green, *YouTube: Online Video and Participatory Culture* (John Wiley & Sons, 2013).

13 Andrew Chadwick, *The Hybrid Media System: Politics and Power* (Oxford University Press, 2017).

14 Daniel Trottier vd., *Introducing Vigilant Audiences* (Open Book Publishers, 2020), <https://doi.org/10.11647/obp.0200>.

— 66 —
İfşa kültürünün yaygınlaşması, mahremiyet algısından kamusal tartışmaların doğasına, aile içi ilişkilerden kişilerin ruh sağlığına kadar toplumun her kademesinde derin etkiler doğuruyor.

düşüncedeki insanlarla ve içeriklerle buluşturan algoritmik yapı “yankı odaları” (echo chambers) veya “filtre balonu” (filter bubble) gibi devrelerin oluşmasını sağlar.¹⁵ Bu kapalı devreler içinde, bir davranışa veya kişiye yönelik öfke hızla pekişir, ortak bir kanaat haline gelir ve başlangıçtaki kontrol kaybını çok daha tehlikeli bir boyuta taşıyan kitlesel ifşa eylemleri için uygun bir zemin hazırlar.

Diğer taraftan sosyal medya platformlarının temel iş modeli, kullanıcı dikkatini bir meta olarak ele alan “dikkat ekonomisi” üzerine kuruludur.¹⁶ Platformlarda geçirilen her anın, reklam verenlere satılan bir değere dönüştüğü bu ekonomik yapı, kullanıcıları sürekli olarak içerik paylaşmaya, etkileşime girmeye ve platformda kalmaya teşvik edecek şekilde hareket etmeye iter. Platformların algoritmik mimarisi ise bu süreci doğrudan destekler. Nitekim “arkadaş canlısı” bir üslup ile “bir futbol takımı direktörünün diline benzer” otoriter eğilimleri birleştiren platformlarda “Bir yorum yaz...”, “Hikayeni paylaş...” gibi komutlarla kullanıcılar,

daimî eyleme teşvik edilir. Bildirimler, beğeniler ve sonsuz akış gibi tasarım öğeleri ise derinlemesine düşünme eylemini rafa kaldırırken anlık paylaşımaya yönlendirir.¹⁷ Duygusal, kutuplaştırıcı ve sansasyonel içerikler, daha fazla etkileşim yarattıkları için algoritmik olarak önceliklendirilir.¹⁸ Bu durum, ifşa kültürünü dramatik ve çatışmacı hale getirerek, kullanıcıları dikkat çekmek için daha yoğun ve kişisel paylaşımlar yapmaya zorlar. Neticede bireyin en mahrem anları bile dikkat ekonomisinin bir parçası haline gelir ve ifşayı kuvvetlendirir.

Sonuç

İfşa kültürünün yaygınlaşması, mahremiyet algısından kamusal tartışmaların doğasına, aile içi ilişkilerden kişilerin ruh sağlığına kadar toplumun her kademesinde derin etkiler doğuruyor. Bu yeni görünürlük pratiği, bir taraftan adalet arayışlarına olanak tanırken diğer taraftan farklı türden sosyal baskı ve çatışmaları da beraberinde getiriyor. Öyle ki dijital platformların doğurduğu etki bugün “bağlam çökmesi” (context collapse) olarak

15 Ludovic Terren ve Rosa Borge, Echo Chambers on Social Media: A Systematic Review of the Literature, Review of Communication Research, 15 Mart 2021, <https://doi.org/10.12840/ISSN.2255-4165.028>.

16 Ruwantissa Abeyratne, The Attention Economy and Commodifying The Human Mind, 17 Şubat 2025, <https://slguardian.org/the-attention-economy-and-commodifying-the-human-mind/>; Demir ve Özcan, “Sosyal Medya ve Linç Kültürü”; Tim Wu, “Blind Spot: The Attention Economy and the Law”, Antitrust L. J. 82 (Ocak 2019): 771.

17 Munar, “Digital Exhibitionism”.

18 Mikkel Flyverbom, “Overlit: Digital Architectures of Visibility”, Organization Theory 3, sy 3 (2022): 26317877221090314, <https://doi.org/10.1177/26317877221090314>.

adlandırılan olgu etrafında tartışılıyor. Bu olgu, normalde ayrı tutulan sosyal çevrelerin (aile, iş arkadaşları, yakın dostlar) tek bir izleyici kitlesi altında birleşmesini ifade ediyor. Özel ve kamusal alan ayrımı ortadan kalkıyor ve iç içe geçen alanlar yahut bağlamlar, çetrefilli bir hale evriliyor.¹⁹ Bağlamanın çökmesi, bireylerin mahremiyet beklentilerini ve benliklerini sunma biçimlerini temelden dönüştürüyor. Neticede ifşa, platformların doğasından kaynaklanan dayatmayla bireysel bir zorunluluk olarak algılanıp yaygınlık kazanıyor. Bu durumun bireysel ve toplumsal etkileri, günümüzde farklı bir kültürel iklimin oluşmasına yol açıyor. Mezû iklim içerisinde toplumsal yaşamda kalıcı dönüşümler meydana geliyor. Bilhassa aile yaşamı, bu dönüşümün en yoğun tezahür ettiği alanlardan biri olarak beliriyor. Hane içi mekânların paylaşımı, ailedeki aktörler arası ilişkilerin alenileştirilmesi, ebeveyn paylaşımı (sharenting)²⁰ gibi faaliyetler, ferdi ilişkileri ve özel anları kamusal birer performansla dönüştürerek aile dinamiklerini yıpratıyor.

Ailede başlayan performatif ilişkiler kamusal alanda çeşitli düzeylerde kendini hissettiriyor. Zira ifşa kültürünün çift yönlü doğası, fırsatları ve meydan okumalarıyla kamusal bir işlerlik kazanıyor. Dijital platformlarda içeriğin hem üreticisi hem de tüketicisi konumunda olan kullanıcılar, ifşayı bir hesap sorma mekanizması olarak kullanmanın yanı sıra linç gibi kitlesel ve orantısız kamusal utandırma pratiği olarak da işlevselleştiriyor. Hızlı ve kitlesel tepkiler, diyalog ve anlama çabasının yerini aldığı anda, süreç bir adalet arayışından çıkarak empatiden yoksun bir performatif öfkeye yerini

bırakıyor. Bu durum, kamusal tartışmaları kutuplaştırarak yapıcı bir diyalog zeminini aşındırıyor. Sürekli bir performans sergileme baskısı, ifşa korkusu ve yargılanma endişesi ise bireyler üzerinde ciddi bir psikolojik yük oluşturuyor. Dolayısıyla artan kaygı, sosyal izolasyon ve otosansür gibi ruh sağlığını bozacak sorunlara yol açabiliyor.²¹ Nihayetinde dijital kamusal alanda adalet, sorumluluk ve mahremiyet arasındaki hassas dengenin nasıl kurulabileceği sorusu, önemli ve üzerinde daha sık tartışma yürütülmesi gereken bir mesele/problem olarak güncelliğini koruyor. Üstelik bu mesele, sadece bireylerin ahlaki sorumluluklarıyla aşılabilecek bir yapı da arz etmiyor. Zira dijital platformların mimarisinden teşekkül eden ifşa gibi yeni kültürel durumlar, çoğu zaman onlara eşlik etmesi gereken çok boyutlu ve çok aktörlü bir dijital okuryazarlık bilincini zorunlu kılıyor.

Kaynakça

Abeyratne, Ruwantissa. *The Attention Economy and Commodifying The Human Mind*. 17 Şubat 2025. <https://slguardian.org/the-attention-economy-and-commodifying-the-human-mind/>.

Adeyemi, Vincent. "The Psychological Impact of Cancel Culture: Anxiety, Social Isolation, and Self-Censorship - Premier Science". *Premier Journal of Psychology*, sy 2 (2025): 1-5. <https://doi.org/10.70389/PJP.100005>.

19 Petter Bae Brandtzaeg ve Marika Lüders, "Time Collapse in Social Media: Extending the Context Collapse", *Social Media + Society* 4, sy 1 (2018): 2056305118763349, <https://doi.org/10.1177/2056305118763349>.

20 Andra Siibak ve Keily Traks, "The dark sides of sharenting", *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies* 11 (Nisan 2019): 115-21, https://doi.org/10.1386/cjcs.11.1.115_1.

21 Vincent Adeyemi, "The Psychological Impact of Cancel Culture: Anxiety, Social Isolation, and Self-Censorship- Premier Science", *Premier Journal of Psychology*, sy 2 (2025): 1-5, <https://doi.org/10.70389/PJP.100005>.

Bostancı, Mustafa. "İnternet ve Sosyal Medyanın İfşa Kültürü". *İçinde Tüm Yönleriyle Mahremiyet*, editör Şule Albayrak. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022.

Brandtzaeg, Petter Bae, ve Marika Lüders. "Time Collapse in Social Media: Extending the Context Collapse". *Social Media + Society* 4, sy 1 (2018): 2056305118763349. <https://doi.org/10.1177/2056305118763349>.

Burgess, Jean ve Joshua Green. *YouTube: Online Video and Participatory Culture*. John Wiley & Sons, 2013.

Chadwick, Andrew. *The Hybrid Media System: Politics and Power*. Oxford University Press, 2017.

Clark d., Meredith. "Drag Them: A Brief Etymology of so-Called 'Cancel Culture'". *Communication and the Public* 5, sy 3-4 (2020): 88-92. <https://doi.org/10.1177/2057047320961562>.

Demir, Sertaç Timur ve Ali Özcan. "Sosyal Medya ve Linç Kültürü: Sanal Nedenler Gerçek Sonuçlar". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 2021, sy 56 (2021): 1-15. <https://doi.org/10.47998/ikad.957544>.

Estigoy, Maria Adrielle, Danilo Vargas, ve Erika Placio. "Virtual Call-Out: The Aggressions and Advantages of Cancel Culture". *Innovations* 67 (Şubat 2022): 538-54.

Flyverbom, Mikkel. "Overlit: Digital Architectures of Visibility". *Organization Theory* 3, sy 3 (2022): 26317877221090314. <https://doi.org/10.1177/26317877221090314>.

Goncharenko, Galina. "In the spotlight: Rethinking NGO accountability in the #MeToo era". *Critical Perspectives on Accounting*, Critical Perspectives

on NGO Governance and Accountability, c. 92 (Mayıs 2023): 102308. <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2021.102308>.

Jaffe, Sarah. "The Collective Power of #MeToo". *Dissent* 65, sy 2 (2018): 80-87.

Janssens, Jenny ve Spreeuwenberg, Lotte. "The Moral Implications of Cancel Culture". *Ethical Perspectives*, sy 1 (2022): 89-114. <https://doi.org/10.2143/EP.29.1.3290737>.

Manokha, Ivan. "Surveillance, Panopticism, and Self-Discipline in the Digital Age". *Surveillance & Society* 16, sy 2 (2018): 219-37. <https://doi.org/10.24908/ss.v16i2.8346>.

Munar, Ana María. "Digital Exhibitionism: The Age of Exposure". *Culture Unbound* 2, sy 3 (2010): 401-22. <https://doi.org/10.3384/cu.2000.1525.10223401>.

Siibak, Andra, ve Keily Traks. "The dark sides of sharenting". *Catalan Journal of Communication & Cultural Studies* 11 (Nisan 2019): 115-21. https://doi.org/10.1386/cjcs.11.1.115_1.

Terren, Ludovic, ve Rosa Borge. *Echo Chambers on Social Media: A Systematic Review of the Literature*. Review of Communication Research, 15 Mart 2021. <https://doi.org/10.12840/ISSN.2255-4165.028>.

Thompson, John B. "The New Visibility". *Theory, Culture & Society* 22, sy 6 (2005): 31-51. <https://doi.org/10.1177/0263276405059413>.

Trottier, Daniel, Rashid Gabdulhakov, ve Qian Huang. *Introducing Vigilant Audiences*. Open Book Publishers, 2020. <https://doi.org/10.11647/obp.0200>.

Wu, Tim. "Blind Spot: The Attention Economy and the Law". *Antitrust* L. J. 82 (Ocak 2019): 771.